

ÖZEL İDARELERİN FİSKALİTESİ

İ. Sadı TINAZTEPE

Maliye Müfettişi

GİRİŞ

Konuşmamızın mevzuu, İl Özel İdarelerinin mali sistemidir. Önce modern bir vergi sistemi içinde mahalli idarelerin yeri ve önemi ne işaret olunduktan sonra İl özel idarelerinin fiskalitesine temas ederek hizmet ve giderlerini inceleyip gelirlerin kifayetsizliğini belirtecek ve bu konuda yapılması lüzumlu çalışmaların mahiyeti ve zarureti ile anahatlarını belirteceğiz.

Bu vesile ile, bu konuşmada belirtilecek hususların, Özel İdareler Maliyesinin ıslahı konusundaki, üyesi bulunduğumuz Vergi Reform Komisyonu tarafından yapılan, çalışmaların bir sistem dahilinde derlenme ve taktimi, olduğunu ifade edelim.

I — GENEL GÖRÜŞLER

1. Kanunun mahiyeti ve mahalli finans kavramı :

Milli hudutlar içinde yaşayan fertlerin genel mahiyetteki müşterek ihtiyaçları «kamu hizmetleri» kavramı dahilinde Devlet tarafından karşılanmakta, mahalli birliklerin kendilerine has özel hizmetleri ise bu mahalli idareler tarafından deruhte olunmaktadır. İşte mahalli kolektivitelere bu hizmetler için mali kaynaklar sağlanması «mahalli finans» kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Mahalli finans, İdare hukukunun tarihi seyri içinde merkeziyet ademi merkeziyet prensiplerinin, memleketten memlekete ve zamanla değişen tatbikatına göre, ehemmiyet arzemiştir.

Öteyandan, modern devlet anlayışı muvacehesinde kamu hizmetleri kavramı ve önemi genişlerken kamu giderleri de buna paralel hızlı bir artış seyri göstermekte, bu gidış içinde mahalli idarelerin giderleri de sür'atle artmaktadır.

Kamu masraflarındaki bu artış, bir yandan ekonomik, sosyal ve teknik gelişmeye diğer yandan halkın ve idarenin fikri ve politik görüş ve davranışlarındaki gelişme ve değişmelerin sonucudur. Böylece, mahalli idarelerin karşıladığı hizmet ve bunların gerektirdiği masraflardaki artış mahalli finansa âmme maliyesi içinde önemli bir yer ayrılmasını gerektirmiştir.

2. Özel idare maliyesinin sistem içerisindeki yeri :

Anayasa'nın 116. maddesi mahalli idareleri «il, belediye veya köy halkının müşterek mahalli ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileri» olarak tarif ettikten sonra «bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlamır» hükmünü koymuş bulunmaktadır.

Konumuz, mahalli idareler arasındaki İl Özel İdarelerin fiskalitesi, mali sistemidir.

Herşeyden önce, Özel İdarelerin organik bir mali nizam anlayışı içinde bir yönü ile merkezi finans sistemine diğer yönü ile de Belediyeler Maliyesine olan bağlılığına işaret edelim. Bu durumda, Özel İdareler Mali sisteminin incelenmesinden evvel «mahalli idare faaliyetlerinin bu idarelerin mali kompetansına göre mi, yoksa Devlet Bütçesine bağlı olma esasına göre mi yürütüleceği» meselesi ortaya çıkmaktadır.

Mahalli idare faaliyetlerinin Devlet Bütçesine bağlı bir şekilde ifası halinde bittabi bu idarelerin bağımsızlığından bahs olunamaz. Mahalli tüzel kişiler ancak kendi masraf ve gelirlerini serbestçe tayin ve tesbit etmeleri halinde muhtariyet prensibine uygun bir varlık ihtisabederler.

Bu ikinci sikkâ göredir ki idari desantralizasyon kavramı ortaya çıkmaktadır.

Nitekim, Anayasamız bu görüşün ışığı altında, mahalli idareleri görevler ile orantılı gelir kaynaklarına sahip bağımsız kuruluşlar olarak tanımlamıştır.

Ancak, hemen işaret edelim ki, ademi merkeziyet prensibinin tatbiki ne derece olursa olsun federal Devlet sistemi hariç, mahalli muhtariyet daima belli ölçülerde Devletin vesayeti altında kalacağı cihetle bu muhtariyet mali yönden de sınırlı bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Burada, bir idare hukuku konusu olan bu merkeziyet ademi merkeziyet probleminin üzerinde durulmuyarak, mahalli idarelerin Anaya-

samızda yer almış bulunan varlığını nazarı dikkate almak suretile «Özel İdarelerin fiskalitesi»ni inceliyeceğiz.

3. Mahalli finansın yetersizliği :

Mahalli idarelerin gelir sisteminde, özellikle fiskal gelirlerinde bir daralma ve gerileme müşahade edilmektedir. Bu olayın, Özel İdareler plânında, bunlara ayrılabilir mali kaynakların bir bakıma hemen tamamen yok olmaları şeklinde tecelli ettiği görülmektedir.

(Nitekim, biraz sonra mali durum tahlilinde belirteceğimiz gibi 1950 de 95 milyon liradan ibaret Özel İdare gelirleri 1962 de 526 milyon liraya yükselmişse de, bunun 260 milyon lirası % 50 si, Genel ve katma Bütçelerden transfer ve yardımlar olup, ayrıca Özel İdare gelirlerinin Devlet gelirlerine nisbeti de % 3 ten % 2 ye doğru bir azalma seyri göstermektedir.)

Bu mali vakianın sebeplerini şöyle özetlemek mümkündür :

a) *Gelirler noktasından :*

Çağdaş fiskalite, mali ekonomik, sosyal ve teknik görüş ve icapların etkisi altında küçük vergileri ve benzeri mükellefiyetleri tasfiye etme, kamu giderleri sistemini masif randımanlı büyük vergiler üzerine oturtma yolunda gelişmektedir. Diğer bir tabirle gelirler merkezileşmektedir.

Buna amil olan faktörler kamu giderlerinin gitgide ve sür'atle artması, evvelce mahalli idarelerce ifa olunan bir kısım hizmetlerin mahalli plândan milli plâna intikal etmesi ve bunu karşılayacak kamu gelirlerinin tek bir ana kaynaktan yani milli gelirden sağlanmasıdır.

Bu faktörlerin âmme maliyesinin merkezileşmesi yolunda yaptıkları tazyik «büyük bütçenin çekim gücü» tabiri ile ifadesini bulmaktadır.

Kamu gelirleri sisteminin dayanacağı masif randıman veren vergiler Gelir, Kurumlar, Gider, Gümrük, Tekel ve Motorlu Kara Taşıtlar Vergileri gibi mükellefiyetlerdir.

Bu mükellefiyetlerin gerek fiskal ve ekstra fiskal fonksiyonları, gerekse kuruluş teknik ve uygulama imkânları bakımından mahalli olamayacakları, ancak merkezi idare plânında organize edilerek yürütülebilecekleri aşıktır. Nitekim bu vergilerin tarh ve tahsili geniş çapta ve iyi organize edilmiş bir vergi teşkilâtına ihtiyaç göstermektedir.

Bunun haricindeki tatbikata bazı federal devletlerde rastlanmakta ise de, bizdeki gibi mülki taksimat nizamı Fransadaki deportman sisteminden alınma ve adetleri artan ufak ünitelerden kurulu memleketlerde, önemli bir mali kaynağın doğrudan doğruya il idarelerine bırakılması mümkün görülmemektedir.

Bunun dışında, mahalli plânda organize edilmesi ve geliştirilmesi mümkün olan ve hatta gereken bir kısım mükellefiyetler mevcuttur. Bunların başında Emlâk Vergisi (Bina ve Arazi vergileri yerine), Meslek vergisi, Eğlence, İlan ve reklâm vergileri... gelmektedir.

Ancak, bu mükellefiyetler de menşe ve mahiyetleri icabı Belediye gelirleri cümlesinden olup, yalnız Emlâk Vergisi mali tevzin çerçevesinde Belediye ve iller arasında bölüşülebilir.

Böylece, İl Özel İdarelerinin prensip itibarile müstakil bir fiskalitesi olmayacağını kabul etmek ve mali varlıklarını muhafaza gerekiyorsa bunu Mali Tevzin nizamı içinde Genel Bütçeden ve ayrıca Emlâk Vergisinden ayrılacak paylarla beslemek düşünülebilir.

b) *Giderler bakımından :*

Bir kere, mali bağımsızlıklarını sağlayabilecek yeterli özel mali kaynaklardan mahrum Özel İdarelerin devamlı masraf gerektiren önemli kamu hizmetleri ifası ancak genel bütçe yardım ve payları ile mümkün olmaktadır. Bu suretle, gelir finansman yönünden merkezi hükümete bağlanan mahalli idareler hizmet yönünden de aynı otoritenin murakabesi altına girerler. Nitekim bütçelerinin yarısı Genel ve katma bütçelerden dotasyon ve sübvansiyon suretile beslenen İl Özel İdareleri, bu sahada görülecek hizmetin ifasında da ilgili Bakanlıkların görüşlerine göre iş plânlaması yapmak durumunda kalmaktadır.

Diğer taraftan, zamanımızın ekonomik, teknik, sosyal görüş ve gelişmeleri, evvelce il seviyesinde olan birçok hizmetin milli plâna intikal etmesini, kısmen de Belediyeye bırakılmasını gerektirmektedir. Karayolları, eğitim ve sağlık hizmetleri başlıca misallerdir. Bu netice üzerinde müessir olan faktörler ulaştırma ve haberleşme sistemlerinin gelişmesiyle iller arasındaki ayrılığın gitgide azalması, nüfusun artışı ve seyyal hale gelmesiyle ekonomik hayatın kesifleşmesi ve mahallilik konsepsiyonunun kalkmakta olması, ve nihayet çoğu hizmetlerin rasyonel işletmecilik esaslarına göre büyük üniteler halinde organize ve idare zaruretidir.

Bu suretle Özel İdarelerin, bir yandan gelir kaynakları diğer taraftan hizmet - masraf yönünden içinde buldukları gerileme netice-

si daha bariz bir şekilde müşahade edilebilmektedir.

Şimdi bu genel görüşlerin ışığı altında, Türkiyede İl Özel İdarelerini, gelişme seyri ve içinde buldukları mali durum bakımından inceledikten sonra yapılması gerekli bir reformun alternatiflerini ve alınabilecek tedbirleri araştıralım.

II — TÜRKİYEDE İL ÖZEL İDARELERİ

1. Özel idare kavramı :

Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafi durum, iktisadi şartlar ve kamu hizmetlerinin gerekleri dikkate alınmak suretile illere, iller ilçelere, ilçeler de bucaklara bölünmüş ve illerin genel idaresinin yetki genişliği ve görev ayrımı esaslarına göre düzenleneceği kabul olunmuştur. (Anayasa md. 115. 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu madde 1, 3) Ayrıca, Devlet genel mahiyetteki hizmetlerin ifasını üzerine alarak halkın mahalli mahiyetteki müşterek ihtiyaçlarının karşılanmasını mahalli idarelere bırakmıştır. Bunlar İl Özel İdareleri, belediye ve köylerdir. İl Özel İdareleri, İl halkının müşterek mahalli ihtiyaçlarını gören ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir demistik. Anayasamız, Özel İdarelerin kuruluş ve işleyişleriyle görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceğini ve bu idarelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanacağını da hükme bağlamıştır.

2. Özel idarelerin tarihçesi :

Bizde illerin ve İl Özel İdaresinin kuruluş ve gelişmesi anahatlarla şu seyri takip etmiştir :

Osmanlı İmparatorluğunda iller ilk defa sadece bir idari taksimat bölgesi olarak meydana çıkmış ve sonradan kamu idaresi mahiyetini almıştır.

Tanzimatın getirdiği mali islahat hareketi içinde iltizam usulü kaldırılmış, eyaletlerdeki vergileri toplamak üzere «muhassıllık» teşkilâtı vücade getirilmiştir. Bunların yanısıra Mahalli Meclisler teşkil edilmiştir ki bunlar mahalli ademi merkezîyet temayüllerinin ilk belirtirleridir.

1864 tarihli «Vilâyet Nizamnamesi»nde daha ileri bir hareketle «Vilâyetin Umuru Hususiyesi» ismile özel bir fasla yer verilmiştir. Buna göre her ilde bir «meclisi Umumî» bulunacak, bu meclis devlet

ilçe ve köy yollarına, Belediyeye ait binaların bakım ve onarılmasına, ziraat ve ticaret işlerinin geliştirilmesine, vergilerin tadiline ait mü-talâasını bildirecektir; meclisin irca karar yetkisi yoktu.

1870 tarihli «İdarei Umumiyei Vilâyet» nizamnamesi aynı esas-lar dairesinde umumî meclislerin müzakere edecekleri işleri arttırıp genişletmişti.

Böylece, bu iki nizamname bir mahalli idare organı ihdas ede-rek desantralizasyon prensibine bir temayül göstermişse de illere tüzel kişilik tanımadığı gibi icari karar yetkisi de vermemiştir.

1870 Kanunu Esasi'si vilâyetlerin yetki genişliği ve görev ayrımı esaslarına göre tanzim olunacağını kabulle idari ademi merkezîyet esasını vazetmiştir. Bu çerçevede dahilinde hazırlanan tasarı kanun-laşamamış ve nihayet 1913 te muvakkat bir kanun olan «İdarei Um - miyei Vilâyet Kanunu» çıkarılmıştır. Kanun, 75. maddesile vilâyeti «emvali menkule ve gayrimenkuleye mutasarrıf ve işbu kanunla muayyen ve mahdut vezaifi hususiye ile mükellef bir şahsı manevi olarak tanımlamaktadır.

«Teşkilâtı Esasiye Kanunu» Vilâyetler bakımından «Kanunu Esasi» nin koyduğu esasları muhafaza etmiştir.

1913 tarihli kanunun «idarei umumiyesi vilâyet» kısmı 1426 sa-yılı «Vilâyet İdaresi Kanunu» ile kaldırılarak yeni hükümler konul-muşsa da, «İdarei Hususiyei Vilâyet» kısmı hale n yürürlükte olup Anayasada yer alan İl Özel İdarelerine ait hükümleri bu kanun dü-zenlemektedir. (Bu vesile ile, yeni bir kanun tedvin olunarak, mo-dern hukuk anlayışı ve Anayasa ilkeleri çerçevesinde İl Özel İdarele-rinin yetki ve ödevlerinin yeniden düzenlenmesinin yerinde olacağına işaret etmek isteriz.)

III — İL ÖZEL İDARELERİNİN MALİ DURUMU

1962 yılı konsolide bütçelerindeki rakamlar itibarile İl Özel İda-relerinin gelir ve gider yönleriyle malî durumlarını şöyle gösterebiliriz:

Giderler	(Milyon T.L.)	%	
Genel idare giderleri	59.6	14.—	
Eğitim hizmetleri	209.7	49.5	
Bayındırlık işleri	86.4	20.3	
Sağlık hizmetleri	5.9	1.4	
Tarım ve veteriner işleri	7.—	1.6	
Çeşitli giderler	48.8	11.5	
Yardımlar	7.3	1.7	
	425.0	100.—	
			<u>Gelirler</u>
	169.7	32.1	Bina, Arazi, Buhran vergileri
	39.7	7.5	Akaryakıt Vergisi payı
	16.5	3.1	Harçlar
	11.4	2.1	Emlâk gelirleri
	28.3	5.2	Çeşitli gelirler
	260.3	50.0	Yardımlar
	526.3	100.—	

Gelirlerle masraflar arasındaki fark genel bütçeden yapılan yardımlarla ilgili bütçe tatbikatının bir neticesidir.

Özel idarelere ait 425 liralık bu giderlerin 214 milyon lirası adi (% 50.3), 211 milyon lirası da olağanüstü giderlere aittir (% 49.7).

Tabloda görülen bu hizmet ve gelir pozisyonlarını, dayandıkları mevzuat ve mahiyetlerinde zamanla vuku bulan değişiklikler yönünden kısaca incelemeye çalışalım :

A) Hizmetler :

1. Genel idare giderleri :

60 milyon lira ile masrafların % 14 ünü teşkil eden bu kalem illerin genel mahiyetteki giderleridir. Meclis ve encümen üyelerinin ödenekleriyle personelin özlük hakları, yönetim masraflarından teşekkül eden adi idare giderleri bu miktarın % 87 sini; Özel İdare binalarının ve idare amirlerinin konutlarına ait yapı satın alma ve istimalâk giderlerine taallûk eden olağanüstü masraflar ise % 13 ünü teşkil etmektedir.

2. Eğitim hizmetleri :

İl Özel İdare hizmetlerinin önem itibarile başta geleni % 49.5 oranı ve 210 milyon lira ile eğitim işleridir.

Bu hizmet ana çizgileri ile şu seyri takibetmiştir :

İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu'nun 78. maddesi «İlkokullar ile ilk öğretmen okulları, gece mekteplerinin tesis ve inşası ile bunların Maarifi Umumiye Kanununa tevfikan idare ve nezaretini» Özel idarelere vazife olarak vermişse de 1962 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilâtına ait kanunun 3,4. maddeleri ile okul açılması Millî Eğitim Bakanlığının ruhsat ve muvafakatine bağlı kılınmıştır.

Halen lise, ortaokul, ilk öğretmen okulu ve köy öğretmen okulu açılması Millî Eğitim Bakanlığı hizmetleri meyanındadır. İl Özel İdareleri'nin ilk öğrenim ile ilgili hizmet sahaları 222 sayılı ilk Öğrenim ve Eğitim Kanunu ile düzenlenmiştir.

İlk öğrenim ve eğitim kurulları tarafından hazırlanıp İl Genel Meclisi'nce onanan ve Millî Eğitim Bakanlığının tasvibinden geçen 3 er yıllık plânlar dairesinde :

a) İlk öğrenim gelirlerinin % 70 i ile okul binalarının arsa, bina yapım, okul eşyası ve ders araçlarını sağlama, esaslı onarım giderleri karşılanmaktadır;

b) % 30 u ile de, okul ve öğretmen evlerinin küçük onarımları, genel giderleri, öğrencilerin sosyal yardım masrafları, halk ve çocuk kitaplıklarının giderleri görülmektedir. Müstahdem ücretleri de bu guruba girmektedir.

Bu suretle, İl Özel İdarelerinin ilk tahsile inhisar eden eğitim hizmetleri ilk okul öğretmenlerinin maaş ve ücretleri dışındaki diğer giderleri kapsamaktadır.

3. Bayındırlık hizmetleri :

Özel İdarelerin mesgul hizmetleri arasında 86 milyon lira ile toplam masrafların % 20 sini teşkil eden ve ikinci sırayı tutan bu giderlerin mihverini yollarla ilgili faaliyetler ortaya koymaktadır.

Karayollarile alâkalı bu faaliyet de, ekonomik, teknik ve malî sebeplerle, il plânında bilfiil daralma yolundadır.

İl yollarının tarifinden hareketle bu hizmetlerin takip ettiği seyri belirtmeğe çalışılm :

İl yolu, İdarei Umumiyei Vilâyat kanununda «Devlet yolları dışında kalan ve ilçelerle bucakları yekdiğerine rapteden yollar» olarak tarif edilmiştir. (madde 78/1).

Karayolları Genel Müdürlüğü Kuruluş ve görevleri hakkındaki 5539 sayılı kanunun 16. maddesinde ise, il yolları bir il sınırı içindeki ikinci derecede önemi haiz yollar olarak tanımlanmaktadır.

Aynı kanunun 24. maddesinde, 3 yıllık il yolları yapım ve bakım programlarının hazırlanışı belirtilmiştir. İl Özel İdareleri, il yolları şümülüne giren yolların ve bunlar üzerindeki köprülerin yapım, bakım ve onarımları ile kanunun kendilerine tahmil ettiği bir hizmet sahası olarak faaliyettedir.

Bunun yanı sıra, köy yolları ve köy köprülerinin yapım, bakım ve onarımı ile köy içme sularının getirilmesi hizmetleri mevcuttur. Bu hizmetlerin İl Özel İdarelerince ifasını gerektirir bir kanunî hüküm mevcut değildir. Ancak fiiliyatta, Devlet Bütçesi ve katma bütçelerden bu maksatlar için Özel İdare bütçelerine aktarılan ödeneklerle bu hususun tahakkukuna çalışılmaktadır. Köy içme suları işi esas itibarile Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü vazifelerinden olup bu Genel Müdürlükçe Özel İdarelere bırakılan işler bu idarelerce yürütülmektedir.

Tarifi geniş tutulan il yolları fiiliyatta dar hudutlar içinde kalmaktadır. Bunun sebepleri içinde bilhasasa iki faktöre işaret edelim. Bir kere Devlet yollarının gösterdiği sür'atli gelişme temposu yanında il yolları aynı inkişafı gösterememiş aksine il yollarının çoğu Devlet yolu haline inkilâbetmiştir. Diğer taraftan Özel İdarelerin malî kaynaklarının kifayetsizliği bu yollar için gerekli tahsisatları Devlet yardımları ile temin neticesini vermiştir.

Nitekim, İl Özel İdarelerinin Bayındırlık masrafları, 1.700 milyon liralık merkezî idare bayındırlık harcamalarına nisbetle ancak % 5 oranında kalmaktadır.

4. Sağlık hizmetleri :

İller maliyesinin mahallî hizmet konularından biri de sağlık işleridir. Şu var ki, bu hizmet de iller plânında önemini tamamen kaybetmiş olup toplam masrafın % 1,5 una ve 6 milyon liraya ancak erişen sağlık faaliyetleri, Devletin 475 milyon liralık sağlık ve sosyal yardım masraflarının yanında çok cüz'î kalmakta ve bu hizmet kategorisinin önemini tamamiyle kaybettiği görülmektedir.

İdarei Umumiyei Vilâyat kanununun 78/10. maddesi «Vilâyet dahilinde eytamhane, hastahane, tımarhane ve darülaceze gibi hayır müesseseleri ve sıhî kurumların tesisi»ni illerin sağlık hizmetleri olarak tesbit etmiştir.

Bugünkü fiilî durum, Özel İdarelerin sağlık hizmeti olarak, dispanserler açılması, cankurtaran arabaları bulundurulması, yoksul hasta ve veremlilerin tedavisi, bulaşıcı hastalıklarla savaş hizmetlerini görmesi şeklindedir.

Vilâyet hastanelerinin çoğu genel bütçeye alınmış olup illerin yeniden hastane tesisi için de fiilî bir temayülleri görülmemektedir.

Sağlık hizmetlerinin bu daralma ve gerilemesinin başlıca amili, sağlık kurumlarının malî teknik sebepler ve işletmecilik mülâhazaları ile Devlet plânına intikal etmesidir.

5. Tarım ve Veteriner işleri :

Aynı mülâhazaları bu hizmet gurubu için de tekrarlamak mümkündür. Filhakika, 7 milyon lira ile toplam masrafın % 1,5 unu bulan bu hizmete mukabil Devletin yalnız Tarım Bakanlığı giderleri 243 milyon liradır.

İl Özel İdarelerinin tarım ve veteriner faaliyetleri İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun 78/4. maddesinde yer almıştır. Bunlar, nümune fidanlık, çiftlik, tarla tesisi, çiftçilik okulları açılması, damızlık hayvan depoları tesisi, sergi ve müsabakalar tertibi, meccanen tohum ve fidan tevzii, zirat müzeleri açılması, orman yetiştirilmesi gibi hizmetlerdir.

Yukarda belirtilen mahiyeti ve Türkiye ölçüsünde 7 milyon liralık malî portesile aktif bir mahallî tarım politikası takibi bir yana, verimli ve teşvik edici tedbirler dahi alınamıyacağı açıktır.

6. Çeşitli işler :

Toplam giderin % 11,5 u ile 50 milyon liraya yaklaşan bu oldukça önemli masraf gurubunu çeşitli gider ve paylar teşkil etmektedir.

Müteferrik giderleri İl Özel İdaresi mülklerinin bakım ve onarımı, Vali, Kaymakam, Bucak Müdürü evlerinin bakım, onarım ve demirbaş masrafları, vilâyet matbaası giderleri.. vs. teşkil etmektedir.

Kanuni hisse ve paylara gelince: İl Özel İdaresi Maliyesinin ıslahı ile yakından ilgili olması sebebiyle bu hisse ve payları kategorik bir tasnifle gösterelim :

- Emekli Sandığı ortaklık payı, % 15 (2097 sayılı kanunla).
- Beden Terbiyesi Ödeneği, gelirin % 2 si, (3530 s. kanunla).
- Köy İdareleri sermaye payı, Bina ve Arazi vergileri tahsilâtının % 3 ü, İller Bankasına. (4759 s. kanun).
- İş ve İşçi Bulma Kurumuna yardım, gelirin % 0,5 i. (5562 s. k)
- Halk Bankasına iştirak payı, gelirin % 0,5 i. (5562 s. kanun).
- Korumaya muhtaç çocuklar ödeneği, gelirin % 1 i (6972 s. K).
- Sivil Savunma ödeneği, gelirin % 0,5 i (7126 ve 107 s. Kanun).
- Emekli kesenekleri karşılığı ödemeler (5434 sayılı kanun).
- Asker ailelerine yardım hissesi, Belediye ve köylere % 2 (4189 sayılı kanun).

Bunların bir kısmı, bütçesinin yarısını Devlet bütçesinden yardımlar teşkil eden mahallî idarelerden bir kısım teşekküllere ne derece sun'î gelirler temin ettirildiğinin tipik bir misalini teşkil etmektedir. Sistemden yoksun perakende tedbirlerle gerçek olmayan gelirler yaratmanın reel gelirler araştırmaya tercih olunduğunu gösterir bu mevzuatın radikal bir reform ve incelemeğe tabi tutulması gerektiği şüphe götürmemektedir.

7. Yardımlar :

İl Özel İdareleri giderlerinin son pozisyonu yardımlardır. 7,3 milyon lira ile masrafların % 1,7 sini bulan bu yardımlar Belediye ve köylere yapılan ödemelerle sosyal yardımlardan müteşekkildir.

Malî portesi bundan ibaret bir miktarla ekonomik ve sosyal önem taşıyacak bir yardım sisteminin ifa edilemeyeceği açıktır.

B) Gelirler :

İl Özel İdarelerinin gelirleri, başta Bina - Buhran vergileri olmak üzere Akaryakıt İstihsal vergisinden pay, Harçlar, Emlâk gelirleri ve çeşitli varidata dayanmaktadır.

Bunlara sırasile ve kısaca temas ederek İl Özel İdarelerinin fiskalitesini gelirler yönünden de belirtmeğe çalışalım :

1. Emlâk Vergisi :

İl Özel İdarelerinin fiskal gelirlerinin başında Bina ve Arazi vergileri gelmekte olup 170 milyon lira ile % 32 sini, yardımlar dışında kendi öz gelirlerinin de üçte ikisini teşkil etmektedir.

Mahallî vergiciliğimizin en önemli kaynağı olan bu vergi çağdaş vergi anlayışında da reel karakteri ile kendine mahsus yerini almaktadır.

Türk Vergi sistemine Tanzimatta başlıyan malî ıslahat hareketinin bir devamı olarak giren bu vergi, 1936 yılında Bina ve Arazi vergisi adı ile Özel İdarelere terkölunarak bunlar tarafından tarh ve tahsil edilmesi ve Belediyelere de kendi sınırları içindeki Bina Vergisi hasılatından pay verilmesi yoluna gidilmiştir.

Halen B.M.M.'nde bulunan Emlâk Vergisi tasarısında ise, bir yandan Bina, Buhran, Müdafaa, Arazi vergileri ile alınan vergiler daha rasyonel esaslara göre bir araya toplanmış, diğer taraftan esas itibarile Belediyelere ait bir vergi (property tax) olarak tamamen mahallî bir mükellefiyet şeklinde mütalâa edilmiştir.

Gelir kaynağı olarak Devletle ilgisi tamamen kesilen verginin tahrir, tarh, tahsil işlemleri Maliye teşkilâtı vasıtasile yürütülecek olup fiiliyatta muvaffak olması için, her türlü güçlüğüne rağmen bir «Genel Tahrir»in yapılmasının şart olduğuna da bilhassa işaret etmek isteriz.

Görülüyor ki, Emlâk Vergisi mahallî bir mükellefiyet şeklinde yeniden organize edilirken Özel İdarelerin fiskal kaynağı olarak da muhafaza edilmektedir.

2. Akaryakıt İstihsal Vergisinden payı :

İl Özel İdareleri Akaryakıt İstihsal vergisinden % 22 pay olarak 40 milyon lira almaktadırlar.

Akaryakıt vergisi Devlet vergisi olarak organize edilirken İl Özel İdarelerine ait yol vergisi kaldırılmış ve akaryakıttan alınacak istihsal vergisi hasılatının % 40 ı Karayollarına, % 22 si Özel İdarelerine ve %8 i de Belediyelere tahsis olunmuştur.

Bu suretle, Gider vergileri kategorisinde yer alan akaryakıt vergisi «tahsisi varidat» esasına göre bir bölüşülmeye tabi tutulmaktadır.

3. Resim ve harçlar :

16,5 milyon lira ile varidatın % 3 ünü teşkil eden bu mükellefiyetlerin üzerine kısaca duralım :

a — Taş Ocakları Resmi, harçları :

1901 tarihli Taş Ocakları nizamnamesile tesis edilmiş bu eski mükellefiyet ilkin Devlet gelirleri arasında iken 1925 yılında 608 sayılı kanunla İl Özel İdarelerine terkolunmuştur.

Resmin esasını gerek sahipli gerekse mirî arazide ticaret için ocak açarak taş çıkarılması için verilen ruhsatnameden alınan harç ile ocak sahasının yüz ölçüsüne göre her yıl ve çıkarılan taşların safî değerine göre alınan resimler teşkil eder. Köy sınırları içindeki küçük ocaklarının resmi köylere aittir.

İl Özel İdarelerinin konsolide bütçesindeki yeri 4,5 milyon liradır, % 1 e dahi ulaşmamaktadır.

b — İskele resmi :

Aslında kanunla konulmuş bu isimde bir fiskal mükellefiyet yoktur. Bu terim vilâyet bütçe formülü ile getirilmiştir. Bu gelir, İl Özel İdareleri tarafından inşa olunan iskele, köprü veya geçiş mahsus kayıklar tesisi dolayısıyla yapılan hizmet karşılığı alınan ücretlerdir. Sağladığı varidat 340 bin liradan ibarettir.

c — Nakil Vasıtaları Resmi :

İdareî Umumiyeî Vilâyat kanununa göre Özel idarelerce alınmakta olan bu resim 1953 yılında 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile kaldırılarak İl Özel İdarelerine bu kanuna göre tahsil edilecek harç ve resimlerden % 20 sinin tahsisi kabul edilmişti.

1963 e kadar yürürlükte kalan hükümler uyarınca Özel İdarelerin sağladığı gelir 1,3 milyon liradan ibarettir.

1963 te bu hükümler kaldırılmış, bu konu ile ilgili mükellefiyetlerden harç mahiyetinde olanlar Harçlar Kanunu nizamına alınmıştır. Bu esas dahiline İl Özel İdarelerine de Motorlu Kara Taşıtları Vergisinden % 3 pay ayrılmıştır.

d — Sergi ve panayırlardan alınan resim :

İdareî Umumiyeî Vilâyat Kanunu'nun 78/8. maddesine göre il sınırları içinde kurulan kır pazarları, sergiler ve panayırlardan Vilâyet Meclislerince düzenlenecek tarifeye uyularak cüz'î bir resim alınmaktadır.

e — Şıfalı Maden suları resmi :

Madenlerin aranma ve işletilmesi hakkındaki 4268 sayılı kanunun 2. maddesine göre, Özel İdarelere bırakılan içme ve yıkanmaya mahsus şıfalı sıcak ve soğuk maden sularından resim ve temettü hissesi alınmaktadır.

4. Diğer gelirler :

— Orman mahsulleri satışından il payı. 7336 sayılı kanunun 1. maddesi gereğince Devlet orman işletme ve kereste fabrikalarından orman mahsulü alanlardan satış bedelinin % 3 ü nisbetinde Özel idare hissesi tahsil edilmektedir. 11 milyon lirayı bulmaktadır.

— 3039 sayılı Çeltik kanunu 10. maddesine göre alınacak harç, ücret ve cezalar.

— 3477 sayılı İzmir vilâyeti turistik yollarının inşası kanununun 3. maddesindeki gelirler.

— Kiralar; menkul ve gayrı menkul mallar satış bedelleri.

— Kurumlar geliri (matbaa, fidanlık, pansiyon varidatı).

— Gecikme zamları ve faizler.

— Zararlı Hayvanların yok edilmesi gideri karşılığı.

— İlk öğrenim ve eğitim gelirleri.

Çeşitli gelirler 28 milyon lira ile Özel İdare gelirlerinin % 5 ine baliğ olmaktadır.

5. Mali durumun analizi :

Bir evvelki paragrafta İl Özel İdarelerinin konsolide bütçeleriyle bunu teşkil eden masraf ve gelir pozisyonları teker teker açıklanmıştı.

Şimdi, Özel İdareler maliyesinde yıllar itibarile vukua gelen gelişmeyi, Devlet bütçesi ile de kıyashyarak tahlile çalışalım.

(Bu suretle, müstakil ve kifayetli bir İller maliyesi mevcut olup olmadığının tesbitini müteakip son bölümde yapılması gerekli ıslahatı mevzuubahs edelim).

1950 - 1962 devresinde Genel Bütçe harcamaları İl Özel İdareleri harcamaları şu seyri göstermektedir :

(Milyon TL.)

Yıllar	Özel İdareler bütçesi	Endeks	Devlet bütçesi	Endeks	Bütçeler arası nisbet %
1950	86.8	100	1.591.1	100	5.4
1960	325.7	375	7.449.6	468	4.3
1961	398.3	459	9.194.6	577	4.3
1962	425.0	489	10.338.8	670	4.1

Görülüyor ki İl Özel İdareleri maliyesinin hacmi Devlet bütçesine göre % 4 civarında ve cüz'î bir seviyede kalmış olup inkişaf seyri de tatmin edici olmaktan uzaktır.

Kıyaslamayı bu defa genel bütçe ve Özel idare vergilerinin gayrisafî millî hasılaya oranı itibarile yapalım :

Yıllar	Gayrisafî millî hasıla		(Milyon TL.) Genel Bütçe vergileri			İl Özel İdareleri vergileri		
	Miktar	Endeks	Miktar	Endeks	Nisbet	Miktar	Endeks	Nisbet
1950	10.384	100	1.241	100	% 12	61	100	% 0.6
1960	48.962	471	5.671	456	11	140	229	0.3
1961	49.080	472	6.699	539	13	200	327	0.4
1962	55.175	531	7.114	572	13	232	380	0.4

Yukarıdaki tetkikten, devlet yardımları dışındaki Özel İdare gelirlerinin gayrisafî millî hasılaya nisbetle ne derece ufak mikyasta kaldığı ve gelişmeyi takibetmediği görülmektedir.

Başlıca gider pozisyonlarındaki gelişme seyrine de kısaca temas edersek :

— Eğitim giderleri :

1950 de 12.6 milyon lira ile toplam giderlerin % 14 ü olan bu masraf, 1962 de 210 milyon lira ile masrafların yarısına yükselmiştir.

Bu miktar, Devlet Genel ve katma bütçelerindeki 1.788 milyon liralık eğitim masrafının % 11.7 si, Devlet İlk Eğitim giderleri 888 milyon liralık tutarının ise % 24 üdür.

— Bayındırlık giderleri :

1950 de 15.2 milyon lira ile toplam giderlerin % 17 si, 1962 de ise 86.4 milyon lira ile % 20 sidir. Devlet ve katma bütçeli dairelerin 1.700 milyon liralık Bayındırlık giderlerine nisbet edilirse % 5 ine erişmektedir.

— Sağlık hizmetleri :

1950 de 9 milyon lira ile Özel İdare giderlerinin % 10 unu teşkil eden bu hizmet kategorisi tam bir gerileme göstererek 1962 de 6 milyon lira ile % 1 e inmiştir. Devletin aynı mahiyetteki giderleri olan 475 milyon liraya nisbeti % 1.2 dir.

— Tarım ve veteriner giderleri :

Aynı seyri takibettiği görülen bu hizmetler de 3,4 milyon lira ile giderlerin % 4 ünü tutarken 1962 de 7 milyon lira ve % 1 olarak kalmıştır. Devletin tarım ve veteriner giderleri olan 243 milyon liraya nisbeti de % 3 ü bulmaktadır.

Görülmektedir ki, İl Özel İdarelerinin giderleri arasında yeğâne nisbî önemi olan ve bir dereceye kadar gelişme halinde bulunan eğitim masraflarıdır. Bunu daha geriden bayındırlık hizmetleri takibetmektedir. Diğer gider kategorileri ise önemsiz bir mahiyet arz etmektedirler.

Mali durum tahlilini bir kere de gelir kategorileri yönünden topluca yapalım :

(Milyon TL.)

Yıllar	İl Özel İdarelerinin		Toplam	Endeks	Yardımlar	Endeks
	Fiskal gelirleri	Diğer varidatı				
1950	61.3	13.8	75.1	100	19.7	100
1960	133.1	33.3	166.4	221	165.9	842
1961	195.8	28.8	224.6	299	208.0	1055
1962	225.9	39.7	265.6	353	260.3	1321

Bu suretle, İl Özel İdareleri maliyesinin yarı yarıya Devlet yardımı ile beslendiği, geçen 12 yıl içinde kendilerine has gelirlerinin 3,5 misli artmasına mukabil yardımlarda 13 mislinden fazla bir artış olduğu anlaşılmaktadır.

IV — İL ÖZEL İDARELERİ MALİYESİNİN ISLAHI

1. İl özel idarelerinin fiskalitesi :

Modern malî sistemlerde belirli bir mahallî fiskalitenin ancak Belediyelere inhisar eden bir malî nizam olarak kurulması mümkündür. Zira, millî sınırlar içinde genel mahiyetteki Devlet vergi ve harçları nizamı yanında, Emlâk vergisi, işletme veya meslek vergisi, eğlence, ilân, reklâm vergileri ve harcamalara iştirakler gibi mahallî karakter taşıyan bir kısım mükellefiyetler vardır ki bunlar Belediyelere ait vergiler olarak mütalâa edilmelidir. (Belediye vergi ve harçları kanunu tasarısı bu esasa dayanmaktadır.)

Bunlar dışında, iller plânında ve illere has bir kısım vergi ve harçlardan müteşekkil özel bir fiskalitenin yaratılması ve işletilmesi bu malî nizam içinde mümkün görülmemektedir. Şimdiye kadar büyük kısmı Özel İdarelere ayrılan Emlâk (Bina, Buhran, Arazi) vergileri de yeni tasarı ile Malî Tevzin nizamı içine alınmaktadır.

Bir zamanlar Özel İdarelerin yol giderlerini karşılayan bir «baş vergisi» karakterindeki yol vergisi uygulaması ise kesin olarak kapanmıştır. (Filhakika, az gelişmiş ülkelerde atıl isgücünün değerlendirilmesi için özel bir mükellefiyet olarak kullanılması tartışma konusu olmakta ise de bu halile dahi merkezi plânda bir mevzu olduğu açıktır.)

Eğitim giderlerini karşılamak için özel bir Eğitim Vergisi ihdası veya eğitim hizmetinin genel olarak ücrete tâbi kılınması tezinin de karşısında olduğumuzu ifade edelim.

Bu sahalardaki vergi ve vergileme imkânları ortadan kalkınca, geriye halen illerde uygulanan bazı verimsiz mükellefiyetler kalmaktadır.

Bunlardan, birincisi Taş Ocakları resmidir. Türkiye çapındaki verimi 4,5 milyon liradan ibaret dağınık ve tatbiki zor bir vergileme sahasıdır.

İskele resmi ise 340 bin lira hasılat sağlamaktadır. Her ikisinin modern ve verimli vergiler haline getirilerek yaşatılması ihtimali varit bulunmamak gerekir.

Görülüyor ki, illerin bizzat uygulayacağı malî önemi haiz verimli malî kaynakları mevcut değildir; ve bittabi bu temeller üzerine müstakil bir mahallî fiskalite oturtulamıyacağı açıktır.

Kanaatimizce, böyle bir «İl Özel İdareleri fiskalitesi» nin yaratılma ve yaşatılması vergileme ilmi ve tekniği ile bağdaşma imkânından mahrum kalacaktır.

2. Reformun prensip ve sistemi :

Hizmet ve gelirleri yönünden ifa ettiği fonksiyonun halihazır durumu ve yetersizliği müşahede olunan İl Özel İdarelerinin malî bakımdan ıslahının ne yolda gerçekleştirilebileceği araştırılırken şu arternatifler karşısında kalınmaktadır :

a — Radikal bir reform fikrinden hareketle Özel İdareler Maliyesini sadece masrafçı daireler haline getirmek.

b — Bu tezin aksine, yeni özel kaynaklar bulmak ve hizmetleri yeniden organize etmek suretile İl Özel İdareleri plânında malî muhtariyeti gerçekleştirmek.

c — Radikal reform tezini prensip itibarile kabul etmek, ancak bu tezi, merkezileşme vetiresi dışında kalan talî ve zarurî bazı hizmetlerle bir kısım müteferrik mahallî gelirleri Özel İdarelere bırakmak suretile, Anayasa hükümlerine, mevcut idarî nizamımıza ve geçirilecek intikal devresinin realitesine uygun bir şekilde gerçekleştirmek.

Malî durum hakkındaki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere, İl Özel İdarelerinin gerek hizmet ve gerekse malî kaynaklar yönünden içinde buldukları gerileme gerçeği karşısında, takibi gereken yol radikal bir reform fikrini kabulle bu idareleri masraf yerleri haline getirme olmalıdır.

Filhakika, esas itibarile Devlet yardım ve payları ile beslenen, hizmet sahaları daralma yolunda bulunan ve çok sayıda küçük illere bölünen İl Özel İdaresi malî teşkilâtını malî muhtariyet görüşünden hareketle sun'î olarak ayakta tutmak, rasyonel bir malî sistem anlayışı ile mümkün bulunmamaktadır.

Ancak, böyle bir radikal ıslahata Anayasamızın ilgili hükümleri bugün için imkân vermemektedir.

Islahat için kabul olunan prensip ile Anayasa hükümleri ve idarî bünyemizin fiilî durumu dikkate alınarak reformun şu esaslara göre gerçekleştirilebilmesi mümkündür :

a) Özel İdarelere eski ve yeni dağınık bir kısım mevzuatla tahmil edilmiş bulunan masraf konuları yeniden gözden geçirilerek ayrılmalıdır. Bunlardan mahallî hizmet karakterini taşıyanlarla genel idare giderleri mahallî idare faaliyet kadrosu içinde bırakılmalı, diğerleri ise tasfiye edilmeli veya Devletin il plânındaki hizmetleri içine alınmalıdır. (İl Özel İdareleri ile ilgili mevzuatın yeniden tanzimi ve kodifiye edilmesi sağlanmalıdır.)

b) İl Özel İdarelerinin bu çerçevedeki masrafları, prensip itibarıyla, Malî Tevzin nizamına göre bu idarelere ayrılacak paylarla karşılanmalıdır.

c) Özel İdarelerin malî fonksiyonu, gelir teşkilâtı kaldırılacağına göre, bütçenin hazırlanması ve tatbikatı ile masrafların yapılmasına inhisar edecektir.

3. İl özel idarelerinin gelir kaynakları :

Bu esaslar çerçevesinde kurulacak bir sistemde İl Özel İdarelerinin gelirleri şu üç kategoriye ayrılacaktır: Malî Tevzin yoluyla ayrılacak paylar - İl Emlâki gelirleri - Çeşitli gelirler.

a) *Paylar :*

Halen B.M.M.'nde bulunan Malî Tevzin Kanunu Tasarısı, Devlet ve mahallî idareler arasında gelirlerin bölüşülmesi esasına dayanarak, bu idarelere Devlet Vergi hasılatı toplamından paylar verilmesini öngörmektedir.

Gelir, Kurumlar, Veraset ve İntikal, Emlâk Alım, Motorlu Kara Taşıtları, Gider, Gümrük ve Damga Vergilerinin yıllık fiilî hasılat toplamının % 3 - 6' sı Belediyelere, % 0,5 - 1,5' u İl Özel İdarelerine verilecektir. Bu paylar mahallî idarelerce nüfus sayısı ve fiskal hasılat esaslarına göre bölüşülecektir. Hasılatı tamamen mahallî idarelere bırakılmış olan Emlâk Vergisi de İl Özel İdareleri, Belediye ve köyler arasında, yine aynı esaslar çerçevesinde taksim olunacaktır.

Ayrıca, mahallî hizmetlerin ifasında paylar dahil kendi gelirleriyle kapatılamıyacak zarurî harcamalar için Genel Bütçeden direkt yardımlar yapılması hükme bağlanmaktadır.

b) *Emlâk gelirleri :*

Özel İdarelerin bu fasla giren varidatı konsolide bütçelerinin % 2,1 i tutarında ve 11,4 milyon liradır. Bazı İdarî tedbirlerle verim-

leri artırılabilir. Diğer taraftan, madenlerden Devletçe alınan paylardan bir kısmının Özel İdarelere terki de düşünülebilecek hususlar arasındadır.

Bu taktirde, hasılatı yıllık 4,5 milyon lirayı bulan Taş Ocakları Resmi de, bu anlayış dahilinde, İl Özel İdarelerine ait bir hak geliri olarak muhafaza olunabilir.

c) *Müteferrik gelirler :*

Bunlardan tasfiyesi gerekenleri şöyle sıralıyabiliriz :

— İskele Resmi. (Ücret haline getirilmek suretile).

— Panayır ve Kır Pazarları Resmi. (Fiilen tahakkuk ve tahsilâtı mevcut bulunmamaktadır).

— Orman mahsulleri gatısından vilâyet hissesi. Yıllık hasılatı 11 milyon lira olan bu gelirin, yukarıda temas olunduğu üzere, şimdilik bir hisse olarak muhafazası düşünülebilir.

Bunlar dışında, arızî karakter taşıyan ve muhasebeleştirilmeleri bakımından İl Özel İdareleri bütçelerinde faizler, geri alınan paralar, çeşitli gelirler gibi adlar altında yer alan kalemler şüphesiz ki mahiyetleri icabı bütçe akdrosu içinde kalacaklardır. Hasılatı belli maksatlara bağlanan «çeltik gelirleri» de emanet para olarak Çeltik Kanunu icabı bütçedeki yerinde kalacaktır.

4. **Teşkilât meselesi :**

Mahallî finans probleminin önemli bir konusunu da İl Özel İdarelerine bağlı vergi teşkilâtının Maliye Bakanlığı teşkilâtına bağlanması teşkil etmektedir.

Bu mes'ele, Özel idareler plânındaki vergileme ile ilgili hizmet ve faaliyetlerin esasen bütün illerde mevcut Maliye Bakanlığı/gelir teşkilâtınca derruhte edilmesi suretile gerçekleşecektir.

Bu teşkilât reformununun mucip sebeplerini şöyle özetliyebiliriz:

Bina ve Arazi vergileriyle zamlarının yerini alacak ve yeni Malî Tevzin nizamına girecek olan modern Emlâk Vergisinin gereği gibi uygulanabilmesi, verginin mahiyeti, şumulü ve tekniği icabı, ancak Maliye Bakanlığına bağlı ve iyi organize edilmiş bir vergi teşkilâtı tarafından yürütülmesiyle mümkündür.

Bilhassa önemli olan husus, Emlâk Vergisinin, mahallî idarelere hasredilmekle beraber, çeşitli yönlerden millî fiskalite ile sıkı bağ-

lantıları olan temel bir mükellefiyet oluşudur. Bu verginin tatbiki ve gayri safi iratların Gelir Vergisi kanunu bakımından taşıdığı önem ve götürü vergilendirme genel şartları ile gayrimenkul sermaye iratlarına olan tesirini hatırlamak bu konuda kâfi bir husustur.

Bu sebeplerledir ki, Malî sistemimizde gerek fiskal gerekse sosyal ve ekonomik etkileri ile önemli bir yer işgal edecek olan, bütün memlekete yayılı bu ana mükellefiyetin yürütülmesi ancak Maliye Bakanlığı teşkilâtınca kabil olabilir.

Emlâk Vergisi Maliye teşkilâtına intikal edince mütebaki Özel İdare gelirlerinin İl Özel İdareleri saymanlıklarında idare ve tahsili mümkün bulunmaktadır. Esasen bu müteferrik gelirlerin tahakkuk ve tahsil işlemleri özel bir gelir teşkilâtı ve kadrosuna ihtiyaç göstermemektedir.

SONUÇ

Konuşmamızın başından beri yaptığımız açıklamalarda belirttiğimiz gibi, İl Özel İdarelerinin bizzat uygulayacakları malî önemi haiz müstakil ve verimli malî kaynakları mevcut, ve bittabi bu temeller üzerine bağımsız bir mahallî fiskalite oturtulması mümkün bulunmamaktadır.

Radikal bir reform tezinden hareket ederek, Anayasa hükümlerine de uymak suretile, merkezileşme vetiresi dışında kalan bir kısım mahallî hizmet ve gelirleri İl Özel İdarelerine bırakmak ve bunları masraf yerleri olarak organize etmek lâzımdır.

Emlâk Vergisi ve Malî Tevzin nizamı ile İl Özel İdareleri de kendilerine yeterli ve müstakar malî kaynaklara sahip kılınmış olacaktır.

Teşkilâtın da aynı anlayış içinde yeniden organize edilmesi ve bilhassa İl Özel İdareleri hizmetlerine mütedair mevzuatın yeniden tedvini gerekmektedir.